

ПІСНА Т.М.,

аспірантка, Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ КОМУНІКАЦІЙ В ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті розглянуто основні моделі комунікацій та встановити взаємозв'язок з індивідуальним стилем викладача в процесі педагогічної діяльності. Завдання: проаналізувати стан досліджуваної проблеми в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців; охарактеризувати моделі комунікацій; розкрити сутність індивідуального стилю професійної діяльності викладача. Комунікативний процес є необхідною передумовою становлення, розвитку і функціонування всіх соціальних систем, тому що саме він забезпечує зв'язок між людьми і їх спільнотами, робить можливим зв'язок між поколіннями, накопичує і передає соціальний досвід, збагачує його, організовує спільну діяльність, здійснює трансляцію культури. Сьогодні в умовах сучасного суспільства широко діють різні моделі комунікації: модель «ДПКО» (SMCR Стенфордська модель комунікації), модель Лассуелла, модель Дефлюера, циркулярна модель комунікації. Сьогодні використання комп'ютерного діалогу змінює характер освітнього процесу. Сучасна модель комунікації поєднує структурні елементи раніше запропонованих моделей, встановлює взаємозв'язки між ними. Людина включається в інші більш складні, комунікативні мережі, при цьому використовує власний культурний досвід та всі наявні способи комунікації для формування повідомлень та розуміння співрозмовника. Отже, сьогодні діяльність майбутнього педагога — це процес постійного пізнання ситуації, умов комунікації, соціального оточення, себе та протилежної сторони.
Ключові слова: модель, комунікація, сучасні моделі комунікації, спілкування.

В статье рассмотрены основные модели коммуникаций, установлены взаимосвязь с индивидуальным стилем преподавателя в процессе педагогической деятельности. Задача статьи: проанализировать состояние исследуемой

проблемы в работах отечественных и зарубежных ученых; охарактеризовать модели коммуникаций; раскрыть сущность индивидуального стиля профессиональной деятельности преподавателя. Коммуникативный процесс является необходимым условием становления, развития и функционирования всех социальных систем, так как именно он обеспечивает связь между людьми и их сообществами, делает возможным связь между поколениями, накапливает и передает социальный опыт, обогащает его, организует совместную деятельность, осуществляет трансляцию культуры. Сегодня в условиях современного общества широко действуют различные модели; коммуникации: модель «ДПКО» (SMCR Стэнфордская модель коммуникации), модель Лассуэлла, модель ДеФлюеру, циркулярная модель коммуникации. Сегодня использование компьютерного диалога меняет характер образовательного процесса. Современная модель коммуникации объединяет структурные элементы ранее предложенных моделей, устанавливает взаимосвязи между ними. Человек включается в другие более сложные, коммуникативные сети, при этом использует собственный культурный опыт и все имеющиеся способы коммуникации для формулировки сообщений и понимание собеседника. Итак, деятельность будущего педагога - это процесс постоянного познания ситуации, условий коммуникации, социального окружения и противоположной стороны. Дальнейшую работу видим в разработке педагогических условий применения коммуникативной модели педагогического взаимодействия в учреждениях высшего образования.

Ключевые слова: модель, коммуникация, современные модели коммуникации, общение.

In the article the basic models of communication are considered and the relationship with the individual style of the teacher in the process of pedagogical activity is considered. Objectives: to analyze the state of the problem under study in the works of domestic and foreign scientists; characterize communication models; to reveal the essence of individual style of professional activity of the teacher. The communicative process is a necessary prerequisite for the formation, development and functioning of all social systems, because it provides the connection between people and their communities, makes possible the connection between generations, accumulates

and transmits social experience, enriches it, organizes joint activities, performs broadcast culture. Today, in today's society, various models of communication are widely used: the "SMCR" (SMCR Stanford communication model), the Lasswell model, the Defluer model, the circular communication model. Communication is a two-way process whereby mutual understanding and the achievement of a common goal are achieved. Therefore, despite the time and integration processes taking place in society, the relevance of existing models is not lost and is reflected in various fields of activity. Today, the use of computer dialogue is changing the nature of the educational process. The modern communication model combines the structural elements of the previously proposed models, and interconnects them. The person integrates into other more complex, communicative networks, while using his or her own cultural experience and all available means of communication to formulate messages and understand the interlocutor. So, today the activity of the future teacher is a process of constant knowledge of the situation, conditions of communication, social environment, himself and the opposite side. We see further work in the development of pedagogical conditions for the application of the communicative model of pedagogical interaction in higher education institutions.

Key words: *model, communication, modern models of communication, communication.*

Постановка проблеми. Двадцять століття суттєво змінило життя суспільства та запропонувало нові шляхи його розвитку. Всі ці зміни які відбуваються в суспільстві і до сьогодні привели до зростання ролі інформації, появи нових технологій зв'язку та розповсюдження глобальної комп'ютерної мережі. Але і сьогодні комунікація є однією зі складових розвитку людства, становлення та функціонування всіх систем сучасного суспільства, сприяє створенню ситуації взаємодії, надає можливість передавати інформацію та накопичений соціальний досвід наступним поколінням та створює усі необхідні умови для спільної діяльності, порозуміння та отримання очікуваного результату.

Серед професійно важливих якостей педагога виділяють також індивідуальний стиль педагогічної діяльності перш за все це сукупність неповторних стійких способів діяльності, що характеризують індивідуальну манеру поведінки та спілкування викладача під час педагогічної взаємодії.

В період змін, які відбуваються в освітньому просторі, спільнота висуває і нові вимоги до викладача. Сучасний викладач – це професіонал,

який орієнтується в наукових досягненнях, в інноваціях психолого-педагогічної науки, володіє різними технологіями навчання, виховання і розвитку студентів, здатний до саморозвитку, самовдосконалення, самомоделювання та самопроекування в різних сферах життєдіяльності, в тому числі в професійній. Сьогодні викладач освітнього закладу має надзвичайні потенційні можливості впливати на формування особистості, світогляду, політичних переконань, настроїв і моралі підростаючого покоління. Але реалізація цих можливостей залежить в кожному окремому випадку від особистих якостей педагога; реальну роль відіграють його талант, любов до дітей, бажання працювати. Окрім цього, соціальне положення професії педагога, її престиж залежить від тієї системи суспільних відносин, у якій живе і працює викладач.

Враховуючи те, що сьогодні відбуваються значні інтеграційні процеси та формування більш сучасного інформаційного середовища, процес комунікативної взаємодії набуває нового значення, оскільки ще не досліджено багато особливостей комунікативних процесів: форм передачі й збирання інформації; методи її акумулювання, відбору тощо. Тому і виникає необхідність більш детально розглянути процес комунікативної взаємодії та визначити її місце в педагогічній діяльності.

Мета статті. Розглянути основні моделі комунікацій та встановити взаємозв'язок з індивідуальним стилем викладача в процесі педагогічної діяльності. **Завдання:** проаналізувати стан досліджуваної проблеми в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців; охарактеризувати моделі комунікацій; розкрити сутність індивідуального стилю професійної діяльності викладача.

Виклад основного матеріалу. Науково-технічний прогрес початку ХХ століття ознаменувався вивченням різноманітних аспектів проблем комунікації. Це період розквіту гуманітарних наук таких як педагогіка, психологія, соціологія, тому і були більш висвітлені питання технології педагогічного спілкування, комунікативних потреб та здібностей, а також визначення методів коригування комунікативної діяльності. Питаннями особливостей спілкування займалися давньогрецькі мислителі: софісти, Сократ, Аристотель та ін. В Давньому Римі проблем комунікації у смислі спілкування торкалися оратори, юристи та публічні діячі. Питаннями комунікації переймалися в своїх роботах і такі видатні науковці як Я. Коменський, Ж-Ж. Руссо, Дж. Локк та ін. Крім того, різні автори, представники різних галузей знань по-різному тлумачать зміст поняття «комунікація».

Такі українські вчені, як Ю. Ганжуров [5], О. Зернецька [7], С.Квіт [8], Г. Почепцов [12], В. Різун [14], О. Холод [17] в своїх роботах не тільки розкривають зміст, форми та значення комунікації для суспільства, але і визначають роль комунікації в глобальному просторі.

В роботах таких відомих вчених як А.Етціоні, М. Кастельс, Д.Белл, Д. Робертсон зазначено, що саме комунікація забезпечує осмислення нових проблем та допомагає знаходити нові шляхи їх вирішення. Завдяки комунікації відбувається процес перевірки всіх цінностей, ідей та знань на їх змістовність, глибину та життєздатність. Тобто, комунікація є стратегічним засобом розвитку сучасного інформаційного суспільства [15, с. 2-6] .

На сьогодні означення поняття «комунікація» розглядається в різних аспектах. Але якщо розглядати комунікацію з точки зору педагогічної взаємодії то на нашу думку, комунікація це перш за все це - спілкування та обмін інформацією (визначення яке пропонує сучасний словник іншомовних слів).

Комунікація, як спілкування розглядається в роботах Л. Левенталя, який стверджував, що комунікація передбачає спілкування, трансляцію внутрішнього досвіду. Дж.Спенсер визначав комунікацію як соціальну взаємодію через спілкування, обмін інформацією про події, що мають культурне значення для учасників комунікації. В своїх роботах К.Ясперс, також пропонував розглядати комунікацію як спілкування, зв'язок між людьми, що носить соціально-психологічний характер [10, с.65-66].

Спілкування є однією з найважливіших умов об'єднання людей для спільної діяльності, в тому числі для навчання і виховання. Педагогічне спілкування це є процес в комунікативній взаємодії педагога з учнями, батьками, колегами, який спрямований на встановлення сприятливого психологічного клімату, на психологічну оптимізацію діяльності, обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками, а також на задоволення потреб особистості в підтримці, солідарності, співчутті, дружби і тощо, це взаєморозуміння викладача та вихованців. Аналізуючи поняття комунікації необхідно зазначити, що під час процесу комунікації відбувається і обмін інформацією, що і передбачає педагогічне спілкування. Саме наявність інформації, сприяє обміну думками, почуттями і є проявом суспільних відносин.

Сьогодні сформовано декілька основних підходів до розуміння сутності поняття комунікації: розглянувши визначення поняття «комунікація» в різних контекстах, а саме в спектрі формування та створення ціннісних орієнтацій суспільства та як процес міжособистісного спілкування та обміну певною інформацією. Можна стверджувати, що комунікаційні процеси сприяють розвитку суспільства, прояву суспільних відносин обґрунтовують смислотворчий процес життя будь-якої форми і рівня, оскільки інформація не просто передається, а трансформується, формується в певну систему знань, втілюючись при цьому в найрізноманітніших моделях.

Згідно з представленими в науковій літературі точками зору, розроблено

різні *моделі комунікації*, що виникають виходячи з різних завдань відповідно до напрямку дослідження.

Перша модель комунікації була представлена Аристотелем в його трактаті «Риторика» [1, с.15] Аристотель в своїй моделі виділив три компоненти процесу комунікації: «Оратор – Промова – Аудиторія». Давньогрецький філософ зазначав, що промова складається з трьох елементів: з самого оратора, предмета, про який він говорить, і з особи, до якого він звертається. На думку філософа це і є кінцева мета комунікації. В умовах усного мовлення на перший план висувається ораторське мистецтво. Однак слід зазначити, що за часів Аристотеля промова ораторів стала призначатися не тільки для проголошення, але і для читання. Представлена модель універсальна – вона відображає комунікативний акт як в усній, так і в письмовій формах. Ці елементи, хоча і в дещо зміненому вигляді, відтворюються і в подальших моделях комунікації.

З середини ХХ ст. були розроблені десятки моделей комунікацій, що увійшли до основ теорії комунікації. [12, с. 54-272].

Розглянемо деякі з них, які на нашу думку, демонструють різні підходи до розуміння процесу комунікації.

Модель «ДПКО» (SMCR Стенфордська модель комунікації). Автором запропонованої моделі є американський фахівець в області комунікації Д. Берло (1960 р.) (див.: [6]). Її іменують за назвою елементів, що входять до неї у вигляді абрєвіатури ДПКО (SMCR). Модель можна представити у вигляді схеми:

Джерело – Повідомлення – Канал – Одержувач

Згідно Берло, дана модель має містити докладний аналіз кожного з елементів комунікативного процесу:

- *джерело і одержувач* аналізуються з позиції наявних у них: комунікативних навичок, знань; соціальної приналежності; культурних характеристик; соціально-психологічних установок, що визначають реакції індивіда та ставлення всіх об'єктів до ситуації;
- *повідомлення розглядається* з позиції його елементів і структури, змісту і способу кодування;
- *канали комунікації* – п'ять органів відчуттів, по яких надходить інформація.

Дана модель є досить простою і зручною для знайомства з особливостями конкретного комунікаційного процесу, завдяки чому її вважають базою при розгляді окремих елементів комунікації. Але ж вона має ті самі недоліки, що і ряд інших моделей, вона монологічна, однонаправлена, її не можна вважати повною без урахування результату комунікації і зворотного зв'язку. Дана модель за своїми компонентами є досить близькою до моделі

Аристотеля, основна мета якої є зосередження на особі оратора.

Наступна модель, була запропонована світу в 1948 р американським вченим Г. Лассуеллом (**Модель Лассуелла**)[15]. Г.Лассуелл запропонував свою модель комунікації, яка стала класичною в соціології масової комунікації та розкривається по мірі відповіді на послідовно поставлені питання:

Хто?	Комунікатор
Повідомляє що?	Повідомлення
По якому каналу?	Засіб
Кому?	Реципієнт
З яким ефектом?	Ефект

Формула Г. Лассуелла стала не тільки моделлю, що відображає структуру комунікаційного процесу, а й моделлю дослідження цього процесу, його структури та окремих елементів.

На основі проведених досліджень та використання моделі, майже через 20 років у 1968 р. Лассуелл запропонував більш детальну версію своєї моделі комунікації. Дана модель також передбачає вивчення процесу комунікації за допомогою відповідей на наступні запитання:

Хто?	Комунікатор
З яким наміром?	Чітке усвідомлення мети (інформування, інструктування або ж мотивування аудиторії)
У якій ситуації	Визначення ситуації
З якими ресурсами	Засіб
Використовуючи яку стратегію	Шляхи досягнення
Робить вплив на яку аудиторію?	Вибір аудиторії комунікації
З яким результатом?	Підведення підсумків

Можна стверджувати, що комунікація *ефективна*, якщо поставлені цілі реалізовані у встановлені терміни і з найменшими витратами. Комунікативна ефективність обумовлена зміною в знаннях та установках, переконаннях або поведінки одержувача інформації.

Порівнюючи структурні компоненти *моделей комунікацій Аристотеля та Лассуелла*:

Оратор – Промова – Аудиторія
Комунікатор – Повідомлення – Реципієнт – Ефект

з точки зору педагогічної взаємодії, можна спостерігати певну схожість, а саме: наявність оратора (комунікатора), слухача (реципієнта), але модель Лассуелла спрямована на отримання певного ефекту від здійснення процесу комунікації, який залежить від вибору аудиторій, що не розглядається в моделі Аристотеля.

Говорячи про модель Лассуелла слід зазначити, що за своїми складовими вона більш складна, досконала, її елементи можна застосовувати, наприклад, в педагогічній діяльності. Так, викладач повідомляє новий матеріал, вибираючи засоби та враховуючи вікові особливості аудиторії. Прогнозуючи в подальшому отримати ефект у вигляді високого рівня знань студентів. Але також необхідно враховувати, якщо мова йде про молодого викладача, який не має певного досвіду роботи та знань щодо викладання матеріалу, слід говорити про використання моделі Аристотеля: Оратор (викладач) – Промова (подання матеріалу) – Аудиторія (слухачі). Якщо ми говоримо про викладача, який має досвід роботи, досконало володіє матеріалом, має чітко сформовані професійні компетентності, тобто викладач, який має власний індивідуальний стиль (сукупність неповторних стійких способів діяльності та спілкування, що характеризують індивідуальну манеру виконання педагогічної діяльності) то можна впевнено говорити про модель Лассуелла.

Модель Дефлюера. Найчастіше нездатність учасників комунікації усвідомити, що послане і отримане повідомлення не завжди збігаються, є причиною багатьох труднощів комунікації [16]. Так, згідно моделі Дефлюера, у комунікативному процесі початкова ідея («значення») трансформується в «повідомлення», яке відправник потім переводить у «інформацію», що посилається по каналу одержувачу. Одержувач декодує «інформацію» у «повідомлення», яке в свою чергу трансформується в місці призначення в ідею («значення»). Якщо між першим і другим «значеннями» є відповідність, тобто ідея, що виникла у свідомості відправника, відповідає ідеї, що виникла в свідомості одержувача, то комунікація відбулася. Однак, за Дефлюером, повна відповідність є досить рідкісною.

Відправник – Джерело інформації – Канал – Одержувач

ІДЕЯ

Модель Дефлюера доводить, що якщо має місце зворотній зв'язок між відправником та одержувачем, то комунікація відбулася. Тобто, зворотній зв'язок дає комунікатору можливість краще пристосувати своє повідомлення до комунікаційного каналу для підвищення ефективності передачі інформації та збільшення імовірності відповідності між відправленим і прийнятим значеннями.

Циркулярна модель комунікації була запропонована в роботах У. Шрамма і Ч. Осгуда [6].

У цій моделі відображена реакція комуніканта на повідомлення джерела у вигляді зворотного зв'язку. Саме зворотний зв'язок робить комунікацію двостороннім процесом (діалогом), дозволяючи кожній зі сторін коригувати свої дії і цілі.

Відправник (закодовувач, комунікатор)	Повідомлення (КОД)	Канал, через який буде надіслано повідомлення	Одержувач (розкодовувач, інтерпретатор, реципієнт)
Людина, яка надсилає повідомлення	Інформація, надіслана відправником та отримана реципієнтом	Засіб	Людина, яка отримує повідомлення

В своїх роботах Шрамм вважав, що було б *занадто великою помилкою розглядати комунікацію як лінійний процес*, у якого є початок і є кінець. Насправді це процес нескінченний; щоб виправити неточність лінійних моделей, необхідно підкреслити циклічний характер комунікації, коли її учасники (відправник і одержувач) періодично міняються ролями.

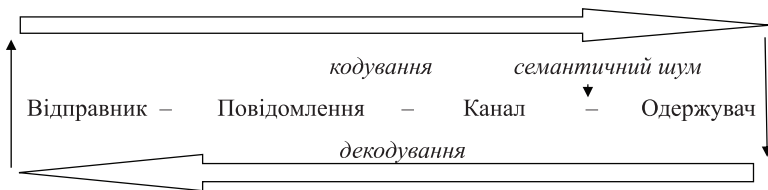
Відправник (комунікатор) $\longleftrightarrow$ Одержувач (реципієнт)

Таким чином, комунікація трактується як двосторонній процес зв'язку, коли відправник та одержувач інформації в рівній мірі взаємодіють один з одним, обмінюючись повідомленнями (сигналами).

Особливу увагу автори моделі звертали на проблему *інтерпретації повідомлення*, так як в *циркулярній моделі основний акцент переноситься на інтерпретацію повідомлення*. Оскільки кожен учасник комунікації підходить до розпізнання сенсу переданого повідомлення зі своїми критеріями, то в комунікаційному процесі виникає «семантичний шум». Мінімізувати його наслідки і зробити комунікацію більш ефективною (результативною) можна лише за допомогою механізму «зворотного зв'язку». Так званім «зворотнім зв'язком» можна вважати відповідь реципієнта на отримане повідомлення і це дозволяє зрозуміти, чи правильно інтерпретатор розкодував отримане повідомлення, тобто без відповіді комунікація вважається незавершеною. В цьому і є сутність «зворотнього зв'язку». Також слід зазначити, що однією з особливостей моделі Шрамма є те, що на інтерпретацію повідомлення впливає досвід відправника та одержувача, впливає стать, вік, культурне та географічне походження, освіта та ряд інших особистих критеріїв впливають на те як відправник та одержувач розуміють навколишній світ.

Отже, якщо визначити особливості моделі комунікації Дефлюєра та *Циркулярної моделі комунікації*, то основна увага авторами приділяється достовірності інтерпретації повідомлення, а саме, ефективності комунікації

вимірюється тим, наскільки вдалий вплив партнерів один на одного. Комунікативний вплив як результат обміну інформацією можливий лише тоді, коли людина, що направляє інформацію (комунікатор), і людина, що приймає її (реципієнт), мають єдину або подібну систему кодифікації і декодифікації, тобто говорячи іншими словами «усі повинні розмовляти спільною мовою». Це особливо важливо тому, що комунікатор і реципієнт у комунікативному процесі постійно міняються місцями. Всякий обмін інформацією між ними можливий лише за умови, що знаки і, головне, закріплені за ними значення, відомі всім учасникам комунікативного процесу. Тільки прийняття єдиної системи значень забезпечує можливість партнерів розуміти один одного.

На нашу думку, саме циркулярна модель комунікації є найбільш цікавою та найчастіше використовується досвідченим викладачем під час освітнього процесу. Так, наприклад, під час педагогічної діяльності викладач, досить ретельно підходить до організації кожного етапу заняття. Викладач є тією особою, яка збирає інформацію, генерує ідеї та передає їх одержувачам, студентам або учням. Викладач готує повідомлення до кожного етапу заняття, чи то актуалізація знань студентів, чи то мотивація до вивчення нової теми, враховуючи вікові особливості аудиторії. Перш ніж передати ідею, викладач повинен за допомогою символів закодувати її, використавши для цього слова, інтонації і жести. Таке кодування перетворює ідею в повідомлення. Далі викладач обирає канал передавання інформації, який може бути представлений різними формами в залежності від етапу проведення заняття. Якщо це початок заняття – це усна форма у вигляді, наприклад, бесіди; якщо це етап вивчення нового матеріалу, це може бути письмова форма. Далі відбувається декодування інформації одержувачем. Якщо символи, обрані відправником, мають точно таке саме значення для одержувача, останній буде знати, що саме мав на увазі відправник, коли формулювалася його ідея, і тоді обмін інформацією буде ефективним. Кінцевим результатом такого комунікативного процесу є наявність зворотнього зв'язку, що характеризує ступінь розуміння, або нерозуміння інформації. Він може набувати форми не тільки слів, але і усмішки, певного задоволення, інтонації голосу та інших емоційних проявів. В цьому і є сутність циркулярної моделі комунікації, яка доводить наявність зворотного зв'язку, що так необхідне в педагогічній діяльності

викладача професіонала. Наявність циркулярної моделі та вивчення її основних структурних елементів дозволяє зробити припущення, що викладач навчається протягом життя разом зі студентами і при цьому постійно удосконалює свою професійну компетентність.

Сучасному викладачу необхідно обрати відповідну комунікаційну модель, що в подальшому буде сприяти формуванню та розвитку загальноосвітніх та професійних компетентностей студентської молоді та становленню викладача як професіонала. Майбутній викладач має діяти водночас у кількох вимірах: по-перше безпосередньо спілкуватися з вихованцями, по-друге спостерігати за собою і своїми діями, утримувати під контролем мету спілкування та оцінювати доцільність її досягнення або за необхідністю її зміни. Співвіднесення прогнозованого перебігу подій з фактичним є підставою для внесення коректив в процесі комунікації [4, с.12-21] .

Сьогодні пропонує комп'ютерні комунікації, що дозволяють вступити в діалог з розосередженою у просторі групою однодумців, віддалених один від одного суб'єктів, завдяки можливості прийому та відправлення текстової інформації кожним з учасників. Ця форма взаємодії перетворюється на засіб міжнародної комунікації, що дає змогу залучити фахівців різних галузей знань до спільного вирішення загальнолюдських проблем. Комунікативні можливості: мультимедійний зв'язок, що передбачає поєднання голосу, тексту та відеозображення, які передаються по одній фізичній лінії зв'язку, «перехід від вербальної до графічної комунікації на наочному, візуально-образному рівні». Так, якщо обмін інформацією здійснюється за допомогою електронної пошти, діалог уповільнюється, він зазвичай високоструктурований, оскільки здійснюється у письмовій формі. Високий ступінь інтенсивності діалогу досягається за допомогою комп'ютерних конференцій, у процесі яких користувач відповідає на запитання інших і кожен має можливість взяти участь у діалозі, інформаційно збагативши його. Дослідники виділяють ще одну форму комунікації: внутрішню дидактичну розмову (керований внутрішній дидактичний діалог) квазидіалог, що здійснюється у формі інструкцій, які містять припущення відносно того, що людина уже володіє основною інформацією щодо того чи іншого твердження. Впровадження комп'ютерних комунікацій підвищує вимоги і до усного, і до писемного мовлення (мовленнєвих умінь) та передбачає наявність умінь користуватися інформаційними ресурсами комп'ютерних технологій (діалог «людина – комп'ютер», діалог «людина – комп'ютер – людина»)[3, с.61-62]. Майбутній викладач має вміти застосовувати на занятті сучасні технічні засоби: принтери, сканери, графічні планшети; пристрої відтворення та запису звуку; мультимедійні засоби загального та навчального призначення (медіа-проектор, інтерактивна дошка та ін.); мережеві технології; системи «віртуальний клас». Викладач повинен розробити

ти чітку, методично обґрунтовану систему вивчення свого предмета з використанням комп'ютерних технологій, що сприятиме підвищенню мотивації до навчання. І як результат наявність зворотного зв'язку – це і створення студентами презентацій, навчальних постерів, підготовка відеоматеріалів з навчальних тем, тощо. На наше переконання, комунікативні знання мають стати для студента основою для здійснення будь-якої комп'ютерної комунікації, самореалізації, збагачення особистісного комунікативного досвіду, формування як загальноосвітніх так і професійних компетентностей.

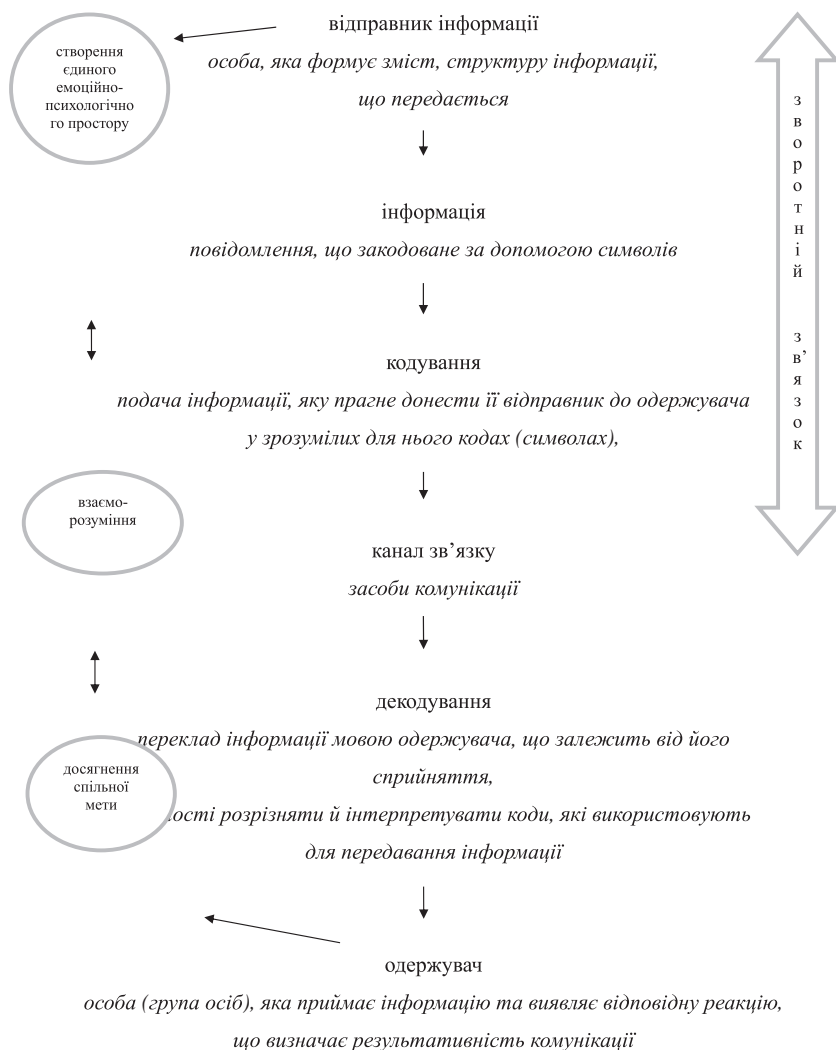
Враховуючи особливості сучасного суспільства, на нашу думку, сучасна модель комунікації містить основні структурні елементи, які були запропоновані в моделі комунікації Дефлюера та в циркулярній моделі, але коли здатність до комунікації і потреба в комунікації є найголовнішими і суттєвими ознаками сьогодення, сучасна модель комунікації повинна враховувати інтереси усіх учасників комунікативного процесу, сприяти взаєморозумінню та як результат досягнення спільної мети.

Виходячи з вищезазначеного можна стверджувати, що сучасна модель комунікації поєднує структурні елементи раніше запропонованих моделей, встановлює взаємозв'язки між ними та підтверджує, що процес комунікації є двостороннім процесом, під час якого відбувається взаєморозуміння та досягнення певної спільної мети.

Отже, незважаючи на час та інтеграційні процеси які відбуваються в суспільстві, актуальність існуючих моделей не втрачається і має своє відображення в різних сферах діяльності.

Висновки. Комунікативний процес є необхідною передумовою становлення, розвитку і функціонування всіх соціальних систем, тому що саме він забезпечує зв'язок між людьми і їх спільнотами, робить можливим зв'язок між поколіннями, накопичує і передає соціальний досвід, збагачує його, організовує спільну діяльність, здійснює трансляцію культури. Сьогодні в умовах сучасного суспільства широко діють різні моделі комунікації. Зростаюча кількість моделей комунікацій докорінно не змінює і не веде до поглиблення знань щодо визначення поняття «комунікація». Само слово «комунікація» як і раніше в перекладі з латинського означає: повідомлення, зв'язок, спілкування, соціальна взаємодія, а також – робити спільним. Комунікація — це складний процес, який включає ряд взаємозв'язаних кроків і кожна нова модель якого може взяти з нього певні особливості.

За умови використання комп'ютерних технологій професійна позиція педагогів помітно змінюється з носія готових знань і способів роботи вчитель перетворюється на керівника, посередника і помічника студентів у процесі спільної творчої роботи, забезпечуючи демократизацію, відкритість, толерантність у процесі навчання. Крім того, сьогодні використання комп'ютерно-

го діалогу змінює характер освітнього процесу, сприяє формуванню у студентів комунікативної свідомості, відчуття приналежності до людства, соціуму, відповідальності за майбутнє, містить потенціал для розвитку патріотизму, інтернаціоналізму, колективізму. Кожен новий засіб комунікації чи то листування, наявність телефону, електронної мережі Інтернет, не тільки видозмі-

нює характер повідомлень, але і породжує нові смислові конфігурації. Людина включається в інші більш складні, комунікативні мережі, при цьому використовує власний культурний досвід та всі наявні способи комунікації для формулювання повідомлень та розуміння співрозмовника. Отже, сьогодні діяльність майбутнього педагога — це процес постійного пізнання ситуації, умов комунікації, соціального оточення, себе та протилежної сторони. Подальшу роботу вбачаємо у розробці педагогічних умов застосування комунікативної моделі педагогічної взаємодії у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Аристотель. Риторика : пер. с древне-греч. Москва : Лабиринт, 2000. 221 с.
2. Ануфрієва Н.М. Соціальна психологія: навч. посібник. Київ : Каравела, 2011. 296 с.
3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: монографія. Донецьк : ДНУ, 2005. 304 с.
4. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 253 с.
5. Ганжуров Ю. Політична комунікація / Політичний менеджмент. № 2, 2004. — С. 121-129.
6. Єжижанська Т.С. Основні підходи до вивчення комунікації / Наукові записки. Серія «Кудьтура і соціальні комунікації». Вип.2. 2010. С. 28-35.
7. Зернецкая О.В. Проблемы конкурентного развития системы глобальной коммуникации / Глобальное конкурентное пространство. Киев : КНЕУ, 2008. Разд. XIII. С. 630-666.
8. Квіт С.М. Масові комунікації: підручник для студентів ВНЗ. Київ : Видавничий дім «Киево-Могілянська академія», 2008. 206 с.
9. Коваленко В.А. Теория коммуникации: ученик для бакалавров. Москва : Издательство Юрайт, 2012. 415 с.
10. Курбан О.В. Соціальна комунікація в системі наукового знання / Інформаційне суспільство. Вип. 10, 2009. С. 64-66.
11. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія професійної комунікації: навч. посіб. Чернівці : Книги-XXI, 2010. 528 с.
12. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Москва: «Рефл-бук», Киев: «Ваклер», 2003. 656 с.
13. Савченко Л. О. Проектні технології як засіб підвищення якості знань студентів вищої педагогічної школи / Л. О. Савченко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2011. – № 3. – С. 362–366.
14. Різун В.В. Теорія масової комунікації: підручник. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2008. 260 с.

15. Романенко Є. Комунікація як необхідна складова розвитку сучасного суспільства / Науковий вісник «Демократичне врядування». Київ, 2012. Випуск 9. С. 2-6.
16. Тухватуліна Л.Р. Принципы классификации моделей коммуникации / Вестник ТГПУ. Серия: гуманитарные науки. Томск, 2006. Вып.7(58). С. 49-53.
17. Холод О.М. Комунікаційні технології: підручник. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 213 с.

Transliteration of References:

1. Aristotle. Rhetoric: trans. with ancient Greek. Moscow: Labyrinth, 2000. 221 p.
2. Anufrieva N.M. Social Psychology: Educ. manual. Kyiv: Caravel, 2011. 296 p.
3. Volkova N.P. Professional-pedagogical communication: theory, technology, practice: monograph. Donetsk: DNU, 2005. 304 p.
4. Volkova N.P. Vocational-pedagogical communication: a textbook. Kyiv: Academia Publishing Center, 2006. 253 p.
5. Ganzhurov Y. Political communication / Political management. No. 2, 2004. - P. 121-129.
6. Yezhzhanska T.S. Basic approaches to the study of communication / Scientific notes. Culture and Social Communications Series. Issue 2. 2010. P. 28-35.
7. Zernetskaya O.V. Problems of competitive development of the global communication system / Global Competitive Space. Kiev: KNEU, 2008. Section XIII. S. 630-666.
8. Kvit S.M. Mass communication: a textbook for university students. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House, 2008. 206 p.
9. Kovalenko V.A. Communication Theory: A Bachelor's Student. Moscow: Yuryt Publishing House, 2012. 415 p.
10. Kurban O.V. Social communication in the system of scientific knowledge / Information society. No. 10, 2009. pp. 64-66.
11. Orban-Lembrick L.E. Psychology of Professional Communication: Educ. tool. Chernivtsi: Books-XXI, 2010. 528 p.
12. Pocheptsov G.G. Theory of communication. Moscow: Reflect-Beech, Kiev: Wakler, 2003. 656 p.
13. Savchenko, L.O. (2011). Design technologies as a means of improving the quality of knowledge of students of higher pedagogical school [Scientific notes of the Ternopil National Pedagogical University named after Vladimir Hnatyuk] Series: Pedagogy, 3, 362–366. Ternopil [in Ukraine].
14. Rizun V.V. Mass communication theory: a textbook. Kiev: Prosvita Publishing Center, 2008. 260 p.
15. Romanenko E. Communication as a Necessary Component of the Development of Modern Society / Scientific Bulletin «Democratic Governance». Kyiv, 2012. Issue 9. P. 2-6.

-
16. Tukhvatulin L.R. Principles of classification of communication models / Bulletin of TSPU. Series: Humanities. Tomsk, 2006. Issue 7 (58). Pp. 49-53.
  17. Kholod O.M. Communication technologies: a textbook. Kyiv: Center for Educational Literature, 2013. 213 p.

PISNA Tatiana Nikolaevna,

Graduate Student of Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih, Ukraine

E-mail: pisnay@i.ua

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3073-5019>

**ANALYSIS OF MODELS OF COMMUNICATION IN THE PROCESS OF
PEDAGOGICAL INTERACTION**